

foto Hans van den Bos, Bosbeeld.nl bewerking Aukje Conter

— Janneke van Montfort en Bert Takman (Staatsbosbeheer)

Natuur in Nederland verwordt langzaam tot een theatervoorstelling. Edelherten en zwijnen lopen als acteurs over de Veluwe in een decor van bomen en wij noemen het een natuurlijk boslandschap. Welriekende nachtorchis en de klokjesgentiaan staan in een hectare aquacultuur omringd door agrarisch landschap anno 2010 en wij noemen het een blauwgrasland. Als een paar hectare 'natuur' is aangekocht wordt het ingericht door DLG en overgedragen aan een beheerder. Hup, weer een natuurdoel gerealiseerd! Vervolgens is de kans groot dat

dat stukje natuur jarenlang aan het infuus ligt omdat niet nagedacht is over welke natuurlijke processen ten grondslag liggen aan het ecosysteem en hoe we die weer aan de gang krijgen. Relaties tussen soorten, ecosystemen en natuurlijke processen raken zoek in onze ideeën over maakbare natuur, de natuur wordt ontaard. Soorten van een blauwgrasland kunnen immers alleen duurzaam voortbestaan in de context dat ze onderdeel uitmaken van bijvoorbeeld een beekdal dat uitmondt in een laagveenmoeras.

> DE NATUURBALANS, de laatste twee jaar omgedoopt tot Leefomgevingsbalans, brengt al jarenlang dezelfde boodschap: Nederlandse natuurgebieden zijn te klein, te verdroogd en vermest om de achteruitgang aan biodiversiteit terug te dringen. Ook wordt al jarenlang geconstateerd dat – ook al worden Ecologische Hoofdstructuur (EHS) en de Natura 2000 gerealiseerd – dit onvoldoende is om de achteruitgang aan biodiversiteit te stoppen. Het is verheugend te merken dat er langzamerhand een nieuwe discussie op gang komt om na twintig jaar van uitvoering opnieuw na te denken over de groene ruimte in Nederland. Deze discussie wordt voornamelijk ingestoken vanuit het huidige gebrek aan financiën en de hoge grondprijzen in Nederland. Zonder iets af te willen doen aan de huidige financiële malaise, dreigt dit de discussie af te leiden van waar het echt over gaat: de achteruitgang van de biodiversiteit stoppen. Het zou mooi zijn om dat centraal te zetten in de zoektocht naar duurzame relaties tussen mens, natuur en natuurlijke processen.

Als we naar deze relaties gaan kijken is het goed om te beginnen met de basis, en het in kaart brengen van de kansen die er nog zijn om de basis van de Nederlandse natuur op orde te brengen. De basis voor het langdurig voortbestaan en de ontwikkeling van natuur ligt – zoals de landschapsecologie beschrijft – in het op gang brengen van natuurlijke processen. Die natuurlijke processen kunnen plaatsvinden op verschillende ruimtelijke en tijdschalen. Ze kunnen vele vierkante kilometers beslaan, zoals kustaan groei, de relaties tussen zee, zeereep en duinen en rivierdynamiek, we spreken dan van macroprocessen. Deze processen duren vaak zeer lang. Op iets kleinere schaal in ruimte en tijd, mesoschaal, spreken we over het herstel van relaties tussen bijvoorbeeld inzigging en kwel, de hydrologische gradiënt in een beekdalsysteem. Op nog kleinere schaal, microschaal, gaat het om processen in een nog kleiner gebied, zoals de waterhuishouding van vennen of de opbouw van de bodem in een solitair gelegen blauwgrasland.

Als natuurlijke processen op orde zijn, kunnen natuurgebieden zonder al te veel kunst- en vliegwerk zelfstandig voortbestaan. ‘De patiënt’ kan als het ware zoveel mogelijk ‘van het infuus af worden gehaald’ en generaties na ons worden niet opgezaaid met enorm dure ‘verpleging’. Deze benadering is op zich niet nieuw, het grijpt terug naar de basis van de EHS uit 1988 waarbij ook werd uitgegaan van de landschapsecologische samenhang. Als weer de focus komt te liggen op het op gang brengen van natuurlijke processen, zal dat op den duur ook leiden tot een doeltreffende en efficiëntere inzet van maatschappelijke middelen, zoals bijvoorbeeld studies van de Gelderse Poort, van het Maas Swalm gebied al hebben laten zien.

Om verder te gaan op de relaties tussen mens, natuur en natuurlijke processen zijn we er natuurlijk niet door alleen te kijken naar het

herstel van natuurlijke processen. De relatie tussen natuur en mens vraagt veel meer dan dat. Stel dat de directeur van het Concertgebouw in Amsterdam besluit dat alleen de romantische componisten zoals Mahler, Bruch en Brahms, waardevol zijn om uitgevoerd te worden. Of dat het Rijksmuseum besluit dat het enige dat van waarde is om te bewaren de kunst uit de periode 1950-heden is. Er zou een discussie van jewelste losbarsten in het land. Toch is dit wat er vaak in de discussie over Nederlandse natuur en landschap gebeurt. Doordat mensen verschillende natuurbeelden hebben, zijn er evenzoveel definities van wat ‘echte natuur’ is. Voor de een is echte natuur te vinden in de duinen op Schiermonnikoog, voor de ander is het kleinschalige agrarische landschap van de Achterhoek echte natuur. Deze natuurbeelden komen direct voort uit grondhoudingen van mensen t.o.v. natuur en liggen dicht bij gevoelswaarden van mensen. Natuurbeelden zijn ook aan modes onderhevig, ze verschuiven door de tijd. Kortom, we moeten oppassen bepaalde natuur te vergeten of meer of minder waarde toe te kennen. Het is niet aan ons om voor de huidige en toekomstige generaties te beslissen welke natuur en welk landschap waardevol is. Waar het om zou moeten gaan is dat we ervoor zorgen dat alle natuur en landschap die kenmerkend zijn voor Nederland behouden blijft, hersteld of weer wordt ontwikkeld. Precies zoals een conservator van een Rijksmuseum doet.

In het grootschalige, waardevolle cultuurhistorische landschap van de middenloop van de Drentsche Aa worden de vele tijdslagen weer beleefbaar gemaakt waardoor de bezoeker door een geschiedenisboek kan wandelen. Daar hoort ook het herstel van het watersysteem bij (de basis!): de kwelstromen, het verondiepen en meanderen van de beken. Zo zijn er meer voorbeelden van cultuurhistorische waardevolle landschappen die meer potenties hebben dan nu zichtbaar zijn, zoals in het Leudal, of grensoverschrijdende middeleeuwse heidevelden in het Dommeldal. Aan de andere kant zijn de meer natuurlijke landschappen al grotendeels verloren gegaan in ons land door versnippering en het in cultuur brengen van het landschap vanaf de 19e eeuw. Langs de Zeeuwse kust op Schouwen zijn echter nog volop kansen om de dynamiek en verstuing van zand weer op gang te krijgen waardoor primaire duinvorming weer een kans krijgt en meer landinwaarts nieuwe duinvalleien kunnen uitstuiwen. Ook langs de Wadden, rivieren en op sommige hogere delen van Nederland zijn er nog kansen, zoals in de bovenlopen van de Drentsche Aa. Dat hierdoor prachtige en hoog gewaardeerde landschappen kunnen ontstaan bewijzen de bezoekersaantallen van gebieden zoals de Gelderse Poort ons.

Kortom, er zijn kansen genoeg. Laten we ze pakken!<

Janneke van Montfort, j.montfort@staatsbosbeheer.nl

Bert Takman, b.takman@staatsbosbeheer.nl

Op deze pagina's verschijnt maandelijks een opiniërend of filosofisch getint artikel van een gastauteur, om onze lezers niet alleen aan het werk, maar ook aan het denken te zetten. Heeft u suggesties voor auteurs of wilt u zelf schrijven, mail dan naar: redactie@vakbladnatuurboslandschap.nl
